

PODSUMOWANIE OBRAD

Tematem obrad II Zespołu problemowego była „Rola krajoznawstwa w rozwijaniu aktywności kulturalnej społeczeństwa”. W pracach Zespołu uczestniczyło ponad 100 osób, reprezentujących prawie wszystkie województwa oraz 5 komisji problemowych Zarządu Głównego PTTK. W czasie obrad głos zabrały 33 osoby, a 10 osób złożyło głosy do protokołu. Zgłoszono również wiele poprawek do rezolucji kongresowej.

Referat przygotowany przez wiceministra kultury i sztuki — **Józefa Fajkowskiego** podkreślał wszechstronne związki zachodzące między kulturą i turystyką, wysoko też ocenił udział PTTK w rozwijaniu aktywności kulturalnej społeczeństwa.

Referent stwierdził m.in.:

„Postulaty krajoznawcze nie są bowiem jedynie mrzonkami pięknoduchów. Warunki i charakter otoczenia przestrzennego człowieka są potężnymi siłami osobotwórczymi. Ziemia wyzuta z wartości wizualnych, uboga w akcenty i wartości przestrzenne, wyjałowiona z zieleni, wzgardzona przez jej mieszkańców, zaniedbana przez administrację grozi ubogim kształtem osobowości ludzi na niej wzrastających. Ziemia niczyja nie jest płodna w wartości kulturowe. Nie zakotwicza ludzi ani w tradycji, ani w teraźniejszości. Losy krajobrazu polskiego i losy tych, którzy za wspólny cel obrali sobie jego poznanie, ulepszenie, obronę, opiekę, nie mogą być obojętne dla nikogo. W tej funkcji ruch krajoznawczy jest niezastąpiony”.

Ten interesujący wątek referatu rozwinęło w swoich wystąpieniach wiele osób. Stwierdzono, że instytucjonalna działalność w dziedzinie kultury musi być wzbogacana i rozwijana przez organizacje społeczne, w tym PTTK, w sposób aktywny, ale nie sformalizowany. Liczy się każdy pomysł, inicjatywa, chęć wyrwania siebie i innych ze stagnacji i marazmu. Musimy również pamiętać o tym — podkreślano — że działalność ta nie może być tylko kontynua-

cją dawnych form i metod pracy. Dążąc do zachowania natury i kultury, podtrzymując najpiękniejsze tradycje, nie można zapominać o współczesności. Krajoznawstwo uczy cenić przeszłość, zabiega o najlepsze wykorzystanie współczesności z myślą o przyszłości.

Min. **Józef Fajkowski**, cytując słowa wybitnego socjologa Stefana Czarnowskiego, że „poznanie kultury jest także kulturą”, stwierdził, iż: „poznanie i działanie na rzecz krajobrazu polskiego jest nie tylko wkładem ruchu krajoznawczego w całości kształt kultury narodowej — jest nią samą”. Teza ta stanowiła motyw przewodni wielu wypowiedzi, popartych licznymi przykładami zaczerpniętymi z codziennej działalności wielu ogniw PTTK.

Wiceprezes Zarządu Głównego PTTK, **Tadeusz Rycerski**, szeroko omówił w koreferacie dorobek i zadania naszego Towarzystwa w zakresie twórczego wykorzystania wartości kultury w działalności krajoznawczej. Nawiązując do sformułowań dokumentów programowych PTTK, stwierdził, że zwiększenie kulturalnych walorów turystyki i krajoznawstwa wymaga spełnienia co najmniej czterech głównych warunków:

- 1) kształtowania wśród aktywu i ogółu członków PTTK świadomości uczestnictwa w kulturze przez różnorodne zajęcia turystyczne i krajoznawcze;
- 2) kształtowania kulturalnych zachowań na szlaku, w schronisku, w różnych formach działalności turystycznej;
- 3) zwiększania towarzyszących turystyce zajęć kulturalnych, jak piosenka, zbieractwo i kolekcjonerstwo, estetyka obiektów turystycznych, samorodna twórczość;
- 4) inspiracja przez turystykę twórczości artystycznej i naukowej w dziedzinie literatury, teatru, sztuk plastycznych i w innych dziedzinach działalności człowieka.

Kolejnym punktem obrad były komunikaty przedstawione przez kolegów z or-

ganizacji wojewódzkich i komisji problemowych.

W wystąpieniach i dyskusji szczególnie mocno uwypuklono tezę, że rola krajoznawstwa w rozwijaniu aktywności kulturalnej społeczeństwa jest niezwykle istotna, chociaż problem ten nie doczekał się jeszcze szerszej charakterystyki i analizy. W dotychczasowej naszej działalności nie mówiono zbyt wiele o kulturotwórczej roli krajoznawstwa, a przede wszystkim nie mówiono o tym konkretnie, nie formułowano postulatów programowych pod adresem turystyki, tak, aby integralną częścią jej programu była interesująca działalność o charakterze kulturalnym, bądź artystycznym. Kol. **Wiesława Turecka** z Radomia w sposób barwny i przekonujący opisała m.in. takie formy pracy kulturalnej, jak turnieje krajoznawcze, gawędy o regionie, spotkania z historią, wycieczki poszukiwawcze lub wycieczki w nieznanne, rajdy milusińskich.

Te i inne przykłady interesujących imprez kulturalnych podawane przez dyskusyjantów z różnych regionów kraju prowadziły do stwierdzenia, że PTTK odgrywa ważną rolę w rozwoju ruchu amatorskiego w Polsce.

Z inicjatywy naszej organizacji i przy jej bezpośrednim udziale odbyło się nie tylko tysiące imprez, ale stworzono swoisty typ widowiska plenerowego, w którym w sposób aktywny uczestniczy liczne grono turystów pieszych bądź zmotoryzowanych. Program tych imprez miał zawsze patriotyczną wymowę i często zderzał ze sobą zjawiska dość odległe: z jednej strony artystyczne, współczesne, a z drugiej — historyczne, dawne. Dzięki temu imprezy PTTK-owskie odznaczały się z reguły dużymi wartościami emocjonalnymi i wychowawczymi.

Od dawna powtarza się stwierdzenie, co wielokrotnie także znalazło wyraz w dyskusji, iż poddawanie się urokom przyrody, poznawanie wspaniałych pomników przeszłości, świadków wielkich wydarzeń historycznych oddziałuje znacznie intensywniej na naszą pamięć i wyobraźnię niż poznawanie tych samych faktów na podstawie lektury książek, prasy i ra-

dia, a nawet filmu i telewizji. Niewiele jednak możemy powiedzieć konkretnego na ten temat. Nie wiemy dokładnie, jakie różnice istnieją między tymi dwoma rodzajami przeżyć, na czym one polegają, w jaki sposób powstają. Chcielibyśmy wiedzieć — mówiono — jak te formy działalności człowieka wpływają na naszą osobowość, psychikę, sposób myślenia i zachowania.

Zdaniem uczestników obrad II Zespołu problem ten powinien być dokładniej zbadany i opisany przez przedstawicieli nauki. Wiąże się on bowiem z samą istotą kultury. Jesteśmy aktywni pod względem kulturalnym nie tylko wtedy, gdy uczestniczymy w procesie twórczym, kiedy tworzymy nowe dzieła lub gdy w ciszy muzeum kontemplujemy dzieło sztuki. Aktywność kulturalna wiąże się w mniejszym lub większym stopniu z koniecznością poruszania się, podróżowania, bezpośredniego kontaktu z przedmiotem w trakcie zwiedzania. Tylko wtedy może powstać swoista nić porozumienia między człowiekiem a przedmiotem — świadkiem historii, dzięki czemu możemy przenieść się w przeszłość, stając się jak gdyby świadkiem historycznych wydarzeń.

Mówiąc o aktywności kulturalnej, zakładamy programowo konieczność wędrowania i bezpośredniego poznawania zabytków historii, pomników przyrody i architektury. O ile ubożsi są w doznania kulturalne ci, którzy nie doceniają krajoznawstwa i zadowolają się surogatami prawdziwej sztuki.

Krajoznawstwo i turystyka mogą i powinny odegrać ważną rolę w kulturze czasu wolnego, jeżeli sprzyjać będą rozwijaniu zamiłowań, kształtowaniu twórczej osobowości oraz zaangażowanej, patriotycznej postawy. Poznając przeszłość, historię i tradycje, dokumentując ich stan współczesny, poznajemy najlepiej zmiany, jakie zaszły w życiu państwa i narodu. Takie uczenie historii i kultury rozwija uczucia społeczne i patriotyczne, gdyż do serc i umysłów młodzieży, jak również dorosłego społeczeństwa należy trafiać w sposób najbardziej bezpośredni, wykrzystując przykłady znane z najbliższej

swoją małą „własną” ojczyznę, by później okolicy, regionu. Najpierw musimy poznać prawdziwie pokochać naszą „wielką” Ojczyznę. Kształtując wrażliwość na piękno przyrody, poznając wartości kultury narodowej, rozwijamy jednocześnie poczucie więzi międzygrupowej oraz poczucie integracji z całym społeczeństwem i narodem. Wielka rola w tym ogromnie ważnym procesie przypada zwłaszcza przewodnikom turystycznym PTTK. Oni to właśnie potrafią nie tylko rozpalić wyobraźnię swoich słuchaczy, ale nauczyć wielomilionowe rzesze turystów dumy z naszej historii, bogatej i różnorodnej kultury, wspaniałej sztuki.

Krajoznawstwo w sposób naturalny sprzyjać może rozwojowi zainteresowań. Poznawanie historii swojego województwa oraz całego kraju, poszukiwanie odrębności regionalnych i folklorystycznych, fotografia krajoznawcza, zbieractwo i kolekcjonerstwo stanowią jedną z ważnych form edukacji kulturalnej społeczeństwa. Tym zagadnieniom poświęcili swoje wystąpienia kol. kol. **Andrzej Urbański, Kazimierz Uszyński, Tadeusz Chmielewski, Czesław Skonka, Bogdan Opowicz i Adam Czarnowski.**

Wpływ krajoznawstwa na rozwój zainteresowań kulturalnych widoczny jest nie tylko w zwiększonej aktywności kulturalnej społeczeństwa. Jego istotne znaczenie polega na przełamaniu pewnych słabości wewnętrznych i oporów psychicznych. Najtrudniej jest zrobić pierwszy krok, zerwać z dotychczasowym, biernym trybem spędzania wolnego czasu. Krajoznawstwo wciąga, pochłania, angażuje i mobilizuje człowieka do działań kulturalnych. Z wielogodzinnych dyskusji wyciągnąć można było m.in: wnioszek, że nie istnieje prosta zależność typu: im bardziej rozwinięte krajoznawstwo, tym wyższy poziom aktywności kulturalnej społeczeństwa. Prawdziwie natomiast wydaje się stwierdzenie, że rozwój krajoznawstwa może znacznie zdynamizować życie kulturalne w Polsce, co przede wszystkim starano się udowodnić w obydwu referatach.

W czasie obrad II Zespołu wielokrotnie podkreślano, że PTTK wnosi poważny wkład w rozwój życia kulturalnego w Polsce. Działalność naszą polega nie tylko na kształtowaniu i rozwijaniu aktywnych postaw wśród milionowej rzeszy uczestników imprez, wycieczek, rajdów, konkursów, ale stanowi również bezpośredni przyczynek do rozwoju kultury materialnej, społecznej i estetycznej. Dotyczy to zwłaszcza społecznej opieki nad zabytkami i troski o ochronę naszego polskiego krajobrazu. W tych ważnych dziedzinach aktywności społecznej osiągnięcia PTTK liczą się jako jedne z najważniejszych.

Działacze PTTK, jak również przedstawiciele wielu instytucji uczestniczący w obradach Zespołu stwierdzali, że PTTK stworzyło podstawy idei ochrony przyrody i opieki nad zabytkami i szeroko rozwinięło je w ciągu wielu lat. Ponadto PTTK było jednym z motorów mobilizowania opinii społecznej wokół idei odbudowy i ochrony pamiątek narodowych, stworzyło tym samym podstawę do ukształtowania się idei społecznej ochrony zabytków, która w sposób istotny wpłynęła na właściwe postawy turystów i rozwijanie przez turystykę aktywności kulturalnej społeczeństwa. Rozwijanie wszechstronnych zainteresowań krajoznawczych jest niezwykle ważne dla polityki kulturalnej państwa i realizowane być musi w różnych sytuacjach życiowych człowieka: w trakcie nauki, pracy, a przede wszystkim w czasie wypoczynku. Tak rozumiane działania wychowawcze sprzyjać będzie kształtowaniu wartości ideowych, moralnych i estetycznych w naszym życiu, na co szczególnie zwrócił uwagę kol. **Ferdynand Drabik.**

Tylko dzięki wszechstronnemu oddziaływaniu na psychikę i osobowość człowieka stymulować można rozwój kulturalny społeczeństwa. Wzrost poziomu życia, wyższy poziom wykształcenia nie wpłynie w sposób automatyczny na podniesienie aktywności kulturalnej społeczeństwa. Stan ten umacniać może w sposób pozytywny jedynie nasza świadoma i programowa działalność, poparta troską państwa o zapew-

nienie niezbędnych urządzeń kulturalnych i turystycznych. Aby tę wszechstronną działalność społeczną, wychowawczą i kulturalną właściwie rozwinąć, konieczna jest rzetelna i systematyczna działalność wszystkich ogniw naszego Towarzystwa i całego aktywu PTTK. Niezbędne też będzie poparcie tej działalności specjalną akcją propagandową. Konieczne jest zwłaszcza wydanie znacznie większej liczby książek, broszur, przewodników. Zwracali na to uwagę koledzy: **Janusz Żmudziński, Włodzimierz Łęcki, Jan Piotrowski, Jerzy Szukalski i Juliusz Braun**, podkreślając jednocześnie konieczność większej dbałości o merytoryczną popraw-

ność i wyższy poziom wszystkich wydawnictw krajoznawczych.

Jednym z generalnych postulatów wynikających z obrad II Zespołu był apel do wszystkich członków PTTK: należy zrobić wszystko, aby właściwie i mądrze rozwijać krajoznawstwo sprzyjać mogło awansowi kulturalnemu społeczeństwa oraz spełnić funkcję integracyjną w rodzinie i całym społeczeństwie. Wychodząc z założenia, że program PTTK stwarza ogromną szansę dla aktywizacji twórczej wszystkich jego członków, podkreślono, że krajoznawstwo stać się może jednym z najbardziej istotnych elementów w rozwoju życia kulturalnego w Polsce.